

Hol a HAZA...?...?

**Székely hegyekből messze Ázsiába,
Az őshazába vándorolt ki ő.
Feje felett a vén szent Himalája,
Tán öregebb mint maga az idő.
Ott rózta a betűket és kereste
Puszták homokján vérei nyomát.
Juhász Gyula**

175 éve (1842. április 11.) vesztítettünk el egy világhírű Magyart: Kőrösi Csoma Sándort: „Én a székely nemzetiség szülöttem vagyok (1784. március 27.). Ez a magyaroknak az a törzse, amely Erdély nagyfejedelemséget lakja.”

Mások számára elképzelhetetlen és vállalhatatlan kín-szenvedésekkel és veszélyekkel szembenézve; kitartó székely-makacssággal indult el a nagy útra: „Akkor ér véget küldetése, ha be tudom bizonyítani, hogy a magyar nép igenis Attila népe.”

1799-ben a híres nagyenyedi Bethlen-Kollégium diákja lett: amit olvasott, soha nem felejtett el. Itt születik meg az elhatározás: felkutatja a magyarság keleten maradt rokonait.

1815-től Göttingában készül a nagy útra: tanul latinul, görögül, németül, franciául; de arabul és törökül is. 1818 őszén hazatér és szláv nyelvekkel ismerkedik. 1819 novemberében – mivel nem tudták szándékától eltántorítani – csekély pénzzel a zsebében; „könnyűszerűleg öltözve: mintha csak mezőre indulna frissülés végett...” – elindul a veszélyesen-kalandos és kiszámíthatatlan úton.

A császári hatóságok gáncsoskodása ellenére: Bukaresten keresztül próbálkozva, 1820 január 1-én, bolgár kereskedők közé szegődve, Konstantinápolyba indult. Megállás nélkül következett: Alexandria, Sidon és Beirút. Egyszerű ázsiai ruhát öltve, gyalogszerrel, karavánokhoz csatlakozva; majd a Tigrisen át Bagdadba jut.

Miután az angol követségen kap segítséget – európai öltözékben, a perzsiai Hamadanba; illetve október közepén Teheránba viszi a sorsa. Célja: Közép-Ázsia, a Turáni Alföld – örmény köntösbe kellett rejtőzködni a Buchara felé vezető veszélyes szakaszon. 1822 elején Kabulba érkezett, ahonnan júniusban, kénytelen Lahorba visszamenni a keresztyén-üldözés miatt. 1823 júniusától 1824 októberéig a zanglai kolostor lakójaként tibeti nyelvjárással foglalkozik. „Ott ült ő birkabundába burkolózva... reggeltől estig; olvasott, tanult: tűz nélkül, világítás nélkül... a padlón aludt és csak a puszta falak védték az éghajlat szigorúságával szemben. Olyan helyzetben, amely a legtöbb embert kétségbeesésbe űzte volna, Szkander bég – így nevezték keleten a jak-vajas teán és árpán „élő” Kőrösi Csoma Sándort – 40 ezer tibeti szót gyűjtött össze és szedett sorrendbe” - tibeti láma (szerzetes) visszaemlékezése.

A Bengáliai Ázsiai Társaság végül is segítette rajta: három év támogatást kapott - tervezett műve

kivitelezéséhez. „A hideg itt nagyon kemény, s ő egész télen át írószámolyánál ülve, tetőtől talpig gyapjúruhába burkolva – reggeltől estig dolgozott pihenés és melegítő tűz nélkül.” (szemtanú)

1830. végére elkészült műve, és 1500 km-es út megtétele után: 1831. május 5-én jelentkezhetett a kalkuttai kormánytitkárnál az első komoly és megbízható tibeti szótárral: kinyomtatás végett. „Megérkezett Csoma de Kőrös, Erdély fia, Kalkuttába, kit a nyugtalan tudni vágyás s élénk kívánság arra bírtak, hogy a magyar nemzet törzsét fölkeresse...”

1834. végére elkészült a tibeti nyelvtan is: „Készítette Kőrösi Csoma Sándor székelymagyar Erdélyből.” Miután, a Magyar Tudós Társaság már 1833-ban tagjai közé emelte – 1834. február 6-tól az Ázsiai Társaság „tisztelí” tagjává válhatott.

A hatóságokhoz fordult 1835 novemberében: „Mivel még nem értem el céloimat, amelynek kedvéért Keletre jöttem, kérem, hogy még 3 évig Indiában maradhassak azzal a céllal, hogy szanszkrit-ban és többféle nyelvjárásban gyarapítsam tudásomat.”

Kalkuttai remete-visszavonultságban élt: „Szobája cellára emlékeztetett, s ő sohasem hagyta el, kivéve, ha rövid sétákat tett az épület folyosóin.” (francia szemtanú)

Tíz évet akart még ázsiai kutatásokra szentelni. 1842-ben Közép-Ázsiába indult. Posványos, trópusi tájakon kellett átvergődnie, míg március végére Dardzsiling Himalája alatti brit határral másra érhetett. Az olyan hön óhajtott, tibeti fővárosba – Lhassába – nem juthatott el: április 6-án – legnagyobb bánatára, malária döntötte le lábáról. Ennek következményeként: április 11-én borzasztó haláltusa vetett véget szenvedéseinek: „Itt nyugszik Kőrösi Csoma Sándor, Magyarország szülöttem, ki nyelvészeti kutatások végett keletre jött, s évek folyamán, amelyeket olyan nélkülözések között töltött, minőket ember ritkán szenved el, és a tudomány ügyében végzett kitartó munkálkodása után, elkészítette a tibeti nyelv szótárát és nyelvtanát. Ez az ő legkülönb és igazi emlékműve (sírfelirata)”.

„Egy szegény, árva magyar, pénz és taps nélkül, de elszánt, kitartó hazafiságtól lelkesítve – Kőrösi Csoma Sándor – bölcsőjét kereste a magyarnak és végre összeroskadt fáradalmi alatt. Távol a hazától alussza örök álmát, de él minden jobb magyarnak lelkében. Nem magas helyzet, nem kincs a nemzetek véd-őre, hanem törhetetlen honszeretet, zarándoki önmegtartóadás és vasakarát. Vegyetek példát hazánk nagyjai és gazdagjai egy árva fiún, és legyetek hű magyarok tettel, nem pusztá szóval, áldozati készséggel és nem olcsó fitogtatással.” (Széchenyi István)

Széchenyi ajánló-felszólítása érvényes, amíg magyar él a földön.

**Hutzler Vilmos
Debrecen**